

ПЕТАР М. АНЂЕЛКОВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ С ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ

РАСРБЉАВАЊЕ СРПСКОГ НАРОДА И ПРОМЕНА ИДЕНТИТЕТА У ГЛОБАЛИЗИРАЈУЋЕМ ДРУШТВУ

САЖЕТАК. Један од услова очувања идентитета сваке заједнице јесте континуитет културног наслеђа, односно свесни и активни однос према традицији, чиме се потврђује оно што је непроменљиво и константно. Дисконтинуитети, које је у свом историјском трајању, као резултат идеолошке и политичке манипулације, чинио српски народ, доводили су до личног и колективног заборављања и потирања сопственог идентитета. У тешким и неповољним историјским околностима, под присилом и индоктринацијом Срби су често били принуђени да прихватају туђу веру, која је доводила до расрбљавања, а то се у највећем броју случајева завршавало тиме што су Срби постајали припадници друге етничке и националне заједнице. Тај процес српског конформирања, који је водио ка самозабораву и расрбљавању, дешавао се, углавном, као акт принуде, уцене и имао је за циљ очување голе физичке егзистенције. Оно што се дешава данас у глобализирајућем друштву има сасвим други карактер. Са намером да се изврши десуверенизација Србије и прихвати статус њене потчињености Западу, у оквиру глобалног система компромитују се

¹ profapetar@gmail.com

Рад је резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта III 47023, *Косово и Метохија између националне идентичности и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 26. фебруара 2018, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 21. јуна 2018.

и разарају све битне националне институције и чиниоци колективног националног идентитета, чиме се врши расрбљавање српског народа и промена идентитета. Наравно, ако занемаримо себе, ако настојимо да променимо свој идентитет негацијом онога што смо били, нећемо постати други, већ ћемо поништити оно што нас је до тада битно одређивало.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: глобализам; Србија; национални идентитет; расрбљавање.

Немојте дозволићи да ваша леђа душа њројадне у ђудрејџу. Ја верујем у бугућностџ вашеј народа. Дух Косова, Карађорђа, Куманова и Кајмакчаланна џоново ће се џродудиџџи. Мора се, међуџџим, дрзо џродудиџџи. Сугдина вам је у власџџџим рукама: длисџџава бугућностџ или џоново ројсџџво!

Арчибалд Рајс

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Да би друштво функционисало на пожељан начин и да би се у свом историјском трајању прогресивно развијало, неопходно је да усвоји и поштује одређене колективне вредности које исходе из народног колективитета и где су индивидуалне вредности подређене колективним. У савременом свету развија се визија друштва коју можемо назвати релативизмом у коме доминирају таква правила игре, која омогућују свакоме да ради оно што жели, уколико поштује туђа права. Ново божанство, које се људима намеће, као колективни култ, као вредност изнад свих вредности јесу индивидуализам и мултикултурализам. Секуларизовани, постхришћански свет ствара систем у коме различите оријентације, различити човекови произвољни избори, без објективног и признатог моралног узора иду руку под руку, а да се не зна ни куда иду, ни куда воде. Нема хармоније, нема позитивног општеприхваћеног узора. Окружени материјалним добрима и уплашени од помисли да их могу изгубити, људи не виде прави смисао живота. Човек постаје роб технике, односно техника постаје судбина човека (Хајдегер). Отргнути од своје духовне вертикале, одсечени од централног стабла и постављени у релативистички

контекст, захваћени потрошачком бујицом живота људи се копрцају, даве и све теже држе главу изнад воде. Релативистичка идеологија и индивидуализам делују на живот на два начина: поткопавањем класичног морала и стварањем, наместо традиционалних вредности и друштвених односа, празнине, коју испуњава новац.

Непобитна истина која српски род прати откада он постоји, па до данашњих дана, а што планери наше пропасти управо и желе да промене, јесте да је српски народ побеђивао, борио се и страдао као заједница. То је идеја православног аутокефалног национализма, као живота у конкретној заједници и солидарности са њом. Отуда је за Србе национално питање пресудно питање. У својој историји српски народ, захваљујући својој колективној свести, увек је у преломним историјским моментима колективно реаговао на сличан начин. Такође, непобитна истина је и та да се вековима духовни и културни идентитет Срба напада са разних страна, да се води борба за расрбљавање Срба и да се он одвоји од православног Истока. Кључни разлог зашто се Запад тако односи према Србији је онај који наводи Гавриловић, а са којим смо сагласни. Хитлер је у поруци коју је упутио свом специјалном изасланику за Балкан Херману Нојбахеру, рекао следеће: „Срби су државотворно потентан народ на Балкану, и, као такви, не смеју да живе уз Дунав. А један од кључних начина да се Србима стане ногом за врат јесте разарање њихове самосвести. Они морају да престану да знају ко су, шта су, одакле су и куда иду“ (Гавриловић, 2015, стр. 365). У овом раду настојимо да укажемо да је процес расрбљавања Срба „процес другог трајања“ (Бродел) и да се он у „убрзаном времену“ у коме се данас налазимо све више убрзава.

НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ У ГЛОБАЛИЗИРАЈУЋЕМ ДРУШТВУ

Национални идентитет најчешће се одређује као свест о припадности одређеној нацији, утемељена на уверењу о постојању „низа заједничких, објективних и субјективних, културних и социјалних, стварних и симболичких карактеристика, које уједно представљају и њене специфичне разлике“ (Павловић, 1991, стр. 211). Иако се као објективне заједничке одлике припадника

нације често наводе и оне културне, национални и културни идентитет нису подударни. Дефинишући национални идентитет, Ентони Смит ставља акценат на симболичко-културне атрибуте етничког идентитета, чиме га је на неки начин поставио и у саме културолошке основе нације. Међу издвојеним обележјима етничког и националног идентитета које аутор наводи, подударни су управо атрибуту претежно културне и историјске садржине и изразито субјективне природе. Као атрибуте етничког идентитета аутор наводи: колективно, властито име, мит о заједничким прецима, заједничка историјска сећања („култура сећања“ је примарна, а не историјска чињеница), један или више диференцирајућих елемената заједничке културе (језик, вера, обичаји, институције...), повезаност са одређеном „домовином“ – духовна приврженост и носталгија (митско и субјективно својство територијалне привржености), осећање солидарности код значајних делова популације. Битна обележја националног идентитета су, према његовом мишљењу: историјска територија, односно домовина, заједнички митови и историјска сећања, заједничка масовна јавна култура, заједничка законска права и дужности припадника нације, заједничка економија с територијалном мобилношћу припадника нације (Смит, 1998, стр. 39–41). Колективни идентитет својим културним обрасцем, вредностима које негује и развија утиче на формирање појединаца, њихових ставова, чиме се обезбеђује континуитет и трајање народа. Токвил је врло добро то увидео и на то указује када истиче слабу страну демократије у савременом друштву, која је искључиво окренута на садашњост: „Демократија брише прошлост као и будућност. Демократија чини да сваки човек не само заборави своје претке већ она од њега сакрива и потомство“ (Токвил, 2006, стр. 613). Густав Радбрух сматрао је да је национална свест увек била најјача онда када је нека нација веровала да је управо она позвана да обави мисију неке наднационалне идеје и даље наводи: „То је структура националне свести: свест једног народа да је он носилац неке вредности човечанства, да је он народ човечанства... Стварати људске вредности, а не с огледалом у руци посебну националну културу и препустити потоњим генерацијама да у материјалној вредности препознају још и рукопис националног карактера: једино то је својственост самосвесног народа“ (Према: Huizinga, 1977, стр. 47).

У свом познатом делу *Сукоб цивилизација*, Хантингтон је истицао да су у свим временима религија и веровања кључни чини-

лац идентитета. Највећа илузија је веровати да се људи првенствено руководе рационалним разлозима у којима доминантно место заузимају интереси. „Људи не живе руководећи се једино разумом. Они не могу да калкулишу и делују рационално док не дефинишу своје сопство. Политика интереса претпоставља идентитет“ (Хантингтон, 1998, стр. 107). Мит о пореклу, како сматра Бела, „дакле, тренутак или догађај који један народ доживљава као свој почетак много говори о његовом најтемељнијем разумевању самог себе“ (Бела, 2003, стр. 28). Предање је, за руског православног духовника Булгакова, непрекидно, у њему није само прошлост већ и садашњост у којој је већ започела будућност. То је жива сила која се може схватити „као самосвест јединственог организма у коју је укључен читав његов претходни живот“ (Булгаков, 1991, стр. 82). Један од наших најцењенијих антрополога, Загорка Голубовић сматра да „ако је култура ‘граматика друштвеног живота’ (Harris), онда је успостављање културног идентитета *condition sine qua non* не само свих форми колективног већ и персоналног идентитета“. Можемо бити сагласни с њеном тезом да су институције, без идентификације појединаца са „симболичким универзумом“ културе, који им лежи у основи, пуки инструмент, „организациона схема за функционисање стандардизованог понашања. Идентитет буди потребу да се припада негде, а нико не може да припада „целини света“, јер је то апстрактни ентитет, а не „свет живота“. „Појам глобалног света лишен је селф перспективе и не може да обезбеди основу за идентитет. То је основни разлог што поново оживљава национално тле, будући да се национална заједница доживљава као ‘природни/примарни колектив’ који нуди смисао припадања. А када се индивидуе затворе у изоловане етничке групе, национална идентификација их спречава да стварно постану ‘грађани света’, тренд који форсира глобализација“ (Голубовић, 2003, стр. 59–60).

Наравно, постоје аутори који акценат стављају на виртуелност појаве каква је нација, односно она се третира као једна „замишљена заједница“, настојећи да докажу да су нација и традиција „измишљене“ творевине. Зигмунт Бауман подсећа да је у давно прошлом свету време текло много спорије, и да су се људи у свом сиромаштву и немоћи надали реинкарнацији или ускрснућу. У нашем „флуидном модерном свету“ дошло је до великог обрта у погледу унапређења услова живота, али се могу уочити извесне сличности поводом реинкарнације: „идентитет је, попут некадашњег ‘ускрснућа’ повезан са могућношћу поновног рађања

са престанком да будете оно што јесте, и претварањем у оно што још нисте. Све то захваљујући незаустављивом, компулзивном и опсесивном преуређењу, реновирању, рециклирању, ремонту и реконструисању идентитета (Бауман, 2009, стр. 17). Један од услова очувања идентитета сваке заједнице јесте континуитет културног наслеђа, односно свесни и активни однос према традицији, чиме се потврђује оно што је непроменљиво и константно. Бојан Јовановић уочава да је српски назив за шири аспект наследства, који је стечен предајом, баштина, која у смислу непосредног наследства значи очевину, тј. родно место. У том смислу, у предање није само усмена духовна култура већ и знање и вредности садржине у обрасцима мишљења и понашања, који су изабрани из дотадашњег искуства да би се пренели наследницима (Јовановић, 2009, стр. 99–101).

Релативизација вредности у глобализирајућем друштву, коју ствара Нови светски поредак, гуши религијска веровања и наду у будућност, промовишући стил живота „сад и овде, ко, ако не ми?“. Када се људи једном навикну да више не брину о ономе што ће доћи после њиховог живота, онда лагано падају у потпуну равнодушност према будућности. Чим изгубе навикну да своја основна надања усмеравају дугорочно, људи су склони да без одлагања остварују своје и најмање прохтеве. Од тренутка када изгубимо наду у вечни живот спремни смо да поступамо као да ћемо живети још само један дан. Указујући на опасност друштвених, културних и других дисконтинуитета у једном народу, Едмунд Берк написао је: „Када нам стара схватања и правила живота буду одузета губитак ће бити непроцењив. Од тог тренутка нећемо имати компас према коме ћемо се управљати, нити ћемо тачно знати ка којој луци пловимо“ (Берк, 2001, стр. 95). Нагли и радикални историјски дисконтинуитети, напуштање властитих културних образаца и њихова замена туђим и страним неминовно воде ка губитку националне самодисциплине, а то је пут ка урушавању нације.

Са циљем успостављања Новог светског поретка, широко се примењују стратегије демонтаже народа и држава, њихово раскоренивање, које је на најбољи начин описао Јури Безменов, КГБ агент у интервјуу Едварду Грифину, припаднику друштва John Birch. Процес се, према Безменовом мишљењу, одвија у четири фазе: прва фаза је деморализација која подразумева промене у националном идентитету, структуралну деконструкцију фундаменталних принципа на којима је народ утемељен, и елимина-

цију религије; друга фаза је криза: производња економске, финансијске и кризе националне безбедности, која укључује и слом моралних норми и вредности у датом друштву и држави; трећа фаза је нормализација: у овој фази одвија се апсорбовање и прихватање губитка слободе. Људи су толико презасићени променама и брзином њиховог наметања да почињу да прихватају промене као „нову нормалност“; последња, четврта фаза је дестабилизација: У овој фази људи који су помогли оркестрирање промена више нису потребни. Централизоване глобалистичке структуре преузимају директну контролу над земљом (према Ђоровић, 2015). Државе полако нестају, народи као носиоци суверенитета топе се у лонцу мултикултурализма, а обезличен појединац, индивидуа, искорењен из народности све мање зна ко је и шта је. Нестају народи, а опстају индивидуе без личности. Нестанак државе појединац може да поднесе, али без народа, односно идеје на којој народ темељи своју историјску вертикалу, појединац је изгубљен, не зна коме више припада, ради чега постоји и коме служи. „Кад нестане народ нису ли и појединци који га чине заувек изгубљени, унесрећени, лишени сваке топлине коју даје живот заједнице“ (Милосављевић, 2012, стр. 9).

Свест и представе коју имамо о себи одређују и наш однос према свету. „Изложени непрестаним животним променама остајемо исти док памтимо себе и стварамо свој идентитет. Ако настojимо да променимо свој идентитет, нећемо постати други, већ само потиснути у заборав оно што нас је до тада битно одређивало“ (Јовановић, 2014, стр. 38). Управо ово становиште Бојана Јовановића да остајемо исти док памтимо себе и стварамо свој идентитет од суштинске је важности за сагледавање односа традиције и модернизма и то посебно у времену када се проглашава и крај идентитета. Указивање на привидност нашег заборав само показује колико је крхко одрицање и самозабрав, пре свега, националног идентитета. Традиција је оно што непосредно одређује идентитетску структуру и њен облик, како позитивна тако и негативна искуства, која су егзистенцијални и вредносни оријентир у трагању за собом, идентитетом и смислом свог индивидуалног и колективног постојања. У том трагању, каже Б. Јовановић налази се само оно што се током тражења створи од себе. Значајно је ауторово одређење да „за колективни идентитет важно је осећање припадности одређеној заједности који се може неговати кроз разноврсне облике културе, али се може и потиснути и прекидом памћења довести до самозаборава“, (Исто,

стр. 39), који нас неумитно води до спонтаног, али и присилног и добро организованог поништавања и разлагања сопствене прошлости. Зато увек треба указивати на данас веома присутну појаву поништавања и довођења у питање континуитета нашег историјског и националног постојања и идентитета. Преношењем традиционалних вредности народној генерацији успоставља се културни континуитет колектива, који тиме потврђује и чува свој идентитет. Везу са праизворима људског постојања и људске културе управо и обезбеђује традиција (од *trado* – носим) – то је доношење искуства доживљавања тих праизвора. Једини начин да се то искуство носи је његово усвајање: неопходно је ући у традицију, живети са њом и наћи у њој живо јединство са смислотворним основама људског постојања.

Идентитет, као нематеријална, духовна вредност, категорија је вечности. Српски народ је увек, свесно или несвесно, косовску мисао, видовданску етику, осећао и доживљавао као основ свог националног идентитета и своје самосвести. Историјска духовна вертикала, вертикала крста без које хоризонтале крста (српство у конкретном времену и простору) нема. Дакле, идеја српства, српска ентелехија, укоренења је у косовском завету. Косовски завет, заветна мисао, као дубинска матрица народног битисања, као духовни принцип понашања у кључним историјским моментима, значи опредељење за царство небеско („земаљско је за малено а небеско довијека...“), а то је била, јесте и треба да буде главна осовина српске историје. Та матрица, као духовна копча, одредила је и одређује карактер, а тиме и судбину српског народа. Косово и Метохија колевка су српске духовности, државе и нације – Свето тројство у коме нема једног без другог. То постаје јасније ако се зна да за Србе православне вере, како је писао јеромонах Атанасије, духовност не значи пуку културу или уметност, већ оно што је од Духа, што је прожето Духом. Дакле, без Косова и Метохије за Србију нема српске духовности, нема државе и нема нације.

Смисао своје историје и своју улогу у њој српски народ је „почео налазити оног часа кад је, сагласно идеји светосавља која је сачињавала основу његовог духовног живота, почео схватати да је царство на њему остало и да он, као наследник баштине Немањића, има за њу преузимати све већу бригу“ (Самарџић, 1990, стр. 36). Тиме се један народ преобразио у нацију, у смислу и значењу које је овај појам добио касније. Обичан народ препознао је себе у идеји о држави коју, с призивом на стару, треба обновити, баштинити и о њој се старати. Радован Самарџић пронаћи ће

основ за тезу која гласи: „Срби су постали један од првих народа на старом континенту који су образовали своју националну свест“ (Самарџић, 1989, стр. 239). Кроз народну песму, косовски јунаци ће своју борбу представити као жртву за своју веру. Народна песма изричито и са поносом истиче и наглашава ту везу државе и цркве. Гуслари ће јој дати свесни израз, казујући да је борба „за крст часни и слободу златну“ основна вертикала нашег постојања. Тиме је речено да је борба за своју веру уједно и борба за своју нацију. Одрећи се своје вере значило је бити издајник сопствене нације, рода и племена, бити слабић и кукавица – изрод. Проверити, значило је одрећи се све народне традиције, одбацити све народно предање, примити нешто сасвим туђе од чега је страдало целокупно племе и против чега се борило: затворити себе у туђина. Укратко: ко поклекне и провери, носиће жиг вечите срамоте којим ће обележити себе и свој род. С друге стране, не узмакнути, одржати се у својој вери, држано је за чин достојан највеће хвале и славе који обезбеђује место међу митским прецима. Како је запазио Радован Самарџић „Срби су родољубиву жртву схватили као богоугодно дело“ (Самарџић, 1990, стр. 147). У средишту свега, укупне црквено-народне традиције, као чворишна тачка националног идентитета стоји епска слика Косовског доја – најдрагоценије благо српског народа. „Заиста – каже Радован Самарџић – косовско опредељење најдубље је усечена црта која обележава заједнички карактер Срба. Ако се том народу, као што се више пута хтело, из његове историјске свести силом избаци предање о Косову, то неће више бити исти народ. Он ће остати духовни богаљ. Чини се, међутим, да је корење српске самосвести толико, расплићући се, урасло у косовско тле да ће, и после најдубљег преоравања, понека жилица ипак надживети и то потоње зло и избацити нове изданке“ (Исто, стр. 30).

Епска песма говори о Косову као о преломној тачки српске историје. Она у њој тражи етички смисао, морално начело и врлину без које се не опстаје. Један догађај уздиже се у митску сферу, како би добио функционално место у народном предању. У свом опредељењу за Царство небеско, српски народ на Косову испољио је свој хришћански, православни идентитет. То косовско опредељење постало је историјска судбина, јер је пресудно утицало на формирање ентелехије српског народа. У свему по чему ће нас историја памтити, у свему великом што смо учинили као народ и појединачно налази се одјек косовског завештања. Или, како би то рекао Андрић, пишући о Његошу: „рефлекс ко-

совске крви у погледу“. Исидора Секулић казала је да је у томе „наша трагична косовска лепота“. Одсецање Косова од српске националне државе и српске нације уопште представља оно што Антони Смит зове етноцидом: културно уништење народа, за разлику од геноцида као биолошког уништења (Смит, 1998, стр. 53). Наш знаменити етнолог Душан Бандић, у својој анализи Косовске легенде, написао је нешто слично: „Физичко уништење народних маса тешко је и замислити. Но, уништење ‘душе’ народа, уништење његовог идентитета, често се догађало током историје. Такви су народи заувек силазили са историјске позорнице“ (Бандић, 1990, стр. 40).

РАСРБЉАВАЊЕ СРПСКОГ НАРОДА – ПРОЦЕС ДУГОГ ТРАЈАЊА

Нација није само социјална заједница него и онтолошка категорија, колективна личност, организам, што нас упућује да је првенствено као духовна заједница утемељена на одређеној идеји. Владика Николај је у својој проповеди под насловом „Душа Србије“ сматрао да је управо та душа или божанска суштина нације оно што је Србима давало снагу да истрају, без обзира на сва искушења која су истовремено клесала и уобличавала лик нашег народа. Религијска припадност умногоме одређује карактер, а тиме и судбину једног народа. У српском народу укореењена је мисао да се православна вера назива и „српска вера“, па је одрицање од православља притом значило и одрицање од српства. Код Срба су се вера и народност стопили у један вид осећања света и припадности заједници, а промена вере значила је и промену идентитета. Српски народ је захваљујући Светом Сави прихватио хришћанство као универзалну религију, али и формирао један свој особен, национални доживљај Бога – светосавље као православље српског стила и искуства. То ће уочити и један од „највећих Срба“ (Србин по убеђењу, а не по рођењу), Арчибалд Рајс, који у својој постхумно објављеној књизи љубави и опомене Србима пише: „Нисте могли да прихватите Бога какав је у Библији, претворили сте га у вечног и свемоћног главару свог народа“ (Рајс, 2008, стр. 17). Религија је најбитнији чинилац традиционалног српског идентитета, отуда је прелаз у другу веру и религију значио расрбљавање, које се у највећем броју случајева завршава-

ло тако што су Срби постајали припадници друге етничке и националне заједнице. Промена вере код Срба означавала је и почетак процеса самозаборава и губљења себе. Прелазећи у другу веру (католичанство, ислам, бугарско православље...), Срби су губили и основ свог идентитета и постајали припадници других националности. У тешким и неповољним историјским околностима, под присилом и индоктринацијом Срби су били принуђени да прихватају туђу веру, која је доводила до расрбљавања. Тај процес српског конформирања, који је водио ка самозабораву, дешавао се као акт принуде, уцене и имао је за циљ да очува голу физичку егзистенцију. У том смислу, Бранислав Јовановић исправно закључује да та верска и културна амнезија „није резултат спонтаног процеса, већ историјских прилика у којима није било одговарајућих одговора на присилну промену идентитета“ (Јовановић, 2014, стр. 247).

Мануел Кастелс је у својој теорији умреженог друштва разликовао два модела стварања и одбране идентитета. Једни настају из отпора, а други се формирају преко пројекта. Срби су свој идентитет првенствено стварали на бази отпора и борбе за слободу. Слободан Јовановић мудро ће схватити праву природу настанка српске државе и то показати на различитим схватањима исте код Хрвата и Срба: „Хрвати, који мисле да се државе оснивају на нагодбама, с правом отказа, али то не могу предлагати Срби, који су у држави увијек гледали једну историјску тековину, основану на неопозивим жртвама читавих покољења“ (Јовановић, 2006, стр. 306). Да нисмо ово што јесмо, да немамо оно што имамо, духовну вертикалу на којој смо укорениени („за крст часни и слободу златну“) одавно нас не би било. С друге стране, док су свој идентитет Срби стварали на бази отпора, промена идентитета организован је „процес дугог трајања“. На делу, што је посебно видљиво данас, организован пројекат стварања новог идентитета Срба, у коме треба сломити дух отпора и Србе превести из слободарског у послушан слугарски народ, промена идентитета је промена и моралног хабитуса уз моралне драме конвертита, јер у њих сумњају и они којима служе и они од којих су одбегли. То ће Владета Јеротић исказати на следећи начин: „каква мора да је била и до данас остала психологија ренегата, није нам особито тешко да замислимо“ (Јеротић, 2004, стр. 99).

Етос српског народа, обликован духовним радом Св. Саве, Св. Симеона и њихових духовних настављача у вредносним координатама византијске, источно-православне цивилизације, ме-

њао се током новог века под притиском агресивне, свеобухватне и свеизједначавајуће вестернизације. Жртва процеса вестернизације била је духовно биће Срба, односно најдубље логосно назначење српског народа као крштене историјско-есхатолошке заједнице. Вестернизацијом се кида сам духовни корен српског народа, због чега позападњачене генерације Срба постају духовни странци својим крвним прецима, лутајући без логосне крме бурним светскоисторијским океаном. У Србији, у њеном историјском трајању, у више наврата на делу је била псеудоморфоза свети и културе. Немањински српски народ је од самог почетка, до данашњих дана, имао један колебљив, неуравнотежен став према свему што долази са Запада. Познати и признати ауторитет карактерологије Срба, Владимир Дворниковић о Србији између Истока и Запада пише: „Србија која је већ од Немањиних почетака представља елипсу са два жаришта, Рашком и Зетом, са грчко-византијским и западњачко-латинским елементом, дуго је осцилирала између те две културе и политичке сфере. Стефаново и Савино дело у привидној унутрашњој супротности, донело је срећно измирење тих сфера формулом која је дала оријентациону линију за векове, а то је: материјално-техничко пријањање уз „Запад, а духовно-културно уз Исток“ (Дворниковић, 1990, стр. 853). Сава Немањин још тада је увидео да је српска држава предодређена да буде златни мост између Истока и Запада. Све док се држала „пученија“ свог духовног оца, била је у узлету. Наравно, тај процес знатно је успорен и укочен за време дугогодишњег ропства под Турцима, када долази и до развоја рајинског менталитета код Срба, о чему посебно пише Цвијић. Након ослобађања, долази до поновног узлета у обнови и развоју српске духовности и културе на светосавским основама. Међутим, под утицајем жеље Запада да се Србија што више удаљи од Русије и своје духовности, у Србији започиње организован процес псеудоморфозе културе. Први радикалнији дисконтинуитет у српској културној традицији дешава се доласком Доситеја Обрадовића у Србију 6. августа 1807. године и његовим постављењем за првог министра просвете. Будући да је цео свој животни век провео у другим срединама и неутемељен у српској традицији, Доситеј тежи ка томе да гради нови културни образац и концепт националног идентитета заснован на рационалности да изврши реформу постојећих традиционалних, утемељи нове културне институције и успостави нови систем вредности на просветитељским критеријумима.

Процес „систематског“ разарања српског народног наслеђа и самосазнања започео је крајем XIX и почетком XX века, у време политичког и интелектуалног експанзионизма Запада, а првенствено највише заслугом дела српске интелигенције, која се школовала на немачким и аустроугарским универзитетима и која се поприлично удаљила од православног хришћанског духа и обичаја свога народа. Расрбљавање Срба најпре је почело у крајевима под аустријском и венецијанском влашћу, у прозелитској средини, неприметно и постепено прихватањем туђих обичаја и туђег писма. Етос народног језгра, сачуван под вековним турским ропством, крњио се и тањио, посебно након фаталне историјске грешке и стварањем заједничке државе. После 1918. године, у заједничкој држави са народима туђег, поунијаћеног западног цивилизацијског обрасца, убрзао се процес расрбљавања, кварећи наслеђене моралне основе јавног и приватног живота Срба у име политичког опортунизма и државног резона. Духовно затирање српског наслеђа и урушавање његовог хришћанског наслеђа посебно је добило на замаху након Другог светског рата, у времену комунистичке владавине. Идеологизована наука, коју су ревностно спроводили подобни политички намесници међу српском „елитом“, свим средствима су – идеолошки и „научно“ – черчили и потискивали српско наслеђе и темељне вредности на којима је почивала српска духовност. Након демократске револуције, наследници комуниста – комунисткапиталисти, потпуно раскорењени, у српској традицији виде узроке свих недаћа у којима се Србија налази и зато настоје да је политички дисквалификују и ликвидирају. Традиционални културни образац, заснован на народној култури замењује се новоизмишљеним. Нема више позитивних јунака, мењају се културни идоли и стварају нови, који треба да воде ка срећи, али парадоксално, како каже Жил Липовецки, који ће у својој књизи управо насловљеној тим изразом, између осталог, рећи: „Док симболички ауторитет, интелектуалног живота слаби, индустрије аудиовизуелних програма жању успех, тематски паркови и игре привлаче масе, време проведено испред телевизора се продужава: славно доба културе повукло се у корист царства забаве“ (Липовецки, 2008, стр. 411). Мушкарци не издијају из кладоница, а девојке постају забављачице. Мушкарцима идоли постају криминалци, а девојкама певачице. Дакле, оно над чим се згражавао пристојно васпитан домаћин и домаћица, сада постаје узор њиховој деци. Као да се испуњава пред-

виђање из Еванђеља по Матеју: „И непријатељи човеку постаће домаћи његови“ (Мт 10, 36).

Урушавање српског националног идентитета првенствено је последица лошег стања у српским националним институцијама, које (кључно је питање из ког разлога и ко је то спречио и спречава), након распада Југославије, нису кренуле путем сопствене обнове. Српски народ скупо плаћа оно што кључне српске националне институције, пре свих Српска православна црква и Српска академија наука и уметности, не чине. Уместо да преузму одговорност и укажу на пут националне обнове, да буду кључни ступови на којима ће се национални идентитет градити и чувати, оне управо чине оно о чему говори Бодријер, симулирају да је ненормално стање нормално и прећутно су сагласни да оно што важи за друге не важи за Србе, чиме (свесно или не) дају свој допринос даљем раздробљавању српског националног идентитета.

Без дилеме, за стање у које се Србија нашла, најодговорнија је српска елита. Јер, један народ је спреман на изазове времена у оној мери у којој је спремна његова елита. Промишљајући о „беспутности пута“ којим Србија иде, забринут да не „останемо без историје“, Љубинко Милосављевић упозорава да смо као нација запали у ћорсокак и безмало изгубили себе. „Свој камен смо“, како са жаљењем примећује искрени социолог-патриота, „догурали дотле да нам је национална интелигенција, цвет или круна сваког народа, као ниједна друга и ничија више, постала анационална. Све српско њој је туђе, ништа туђе није јој страном“ (Милосављевић, 2009, стр. 9). Сличан став износи и Зоран Аврамовић и каже: „У великим историјским борбама једног народа за своја права, очекује се да његови припадници, готово јединствено стану у одбрану своје колективне слободе“ (Аврамовић, 2009, стр. 9). Међутим, несхватљиво је, закључује Аврамовић, да „српски родомрски континуирано, готово двадесет година, делују против темељних националних и државних интереса српског народа“ (Исто, стр. 11). Спремност појединих припадника тзв. „интелигенције“, посебно оних школованих у западним вредносним системима, који олако прихватају све што долази са Запада, сматрајући априори да је то модерно, добро и прогресивно, врло добро ће уочити један од највећих пријатеља Срба Арчибалд Рајс. Уочивши још тада да су поједини „интелектуалци“ ради личне користи спремни да хладно жртвују слободу и опстанак своје земље, он каже: „Она ропски прати сва застрањивања и све глупости такозваног савременог живота, и у томе још претерује и де-

лује попут дуђи. Заразила је све што је с њом дошло у додир. Та трулеж већ захвата и село. Уместо да делује позитивно она делује негативно, уместо да гради она разграђује и представља жариште трулежи и искварености од чега толико трпите. Ако јој допустите да настави земља вам је изгубљена. Почистите кућу, пометите све те охولة и штетне марионете. Немојте да вас засене људи који у суштини немају никакву вредност, али чији је лош пример неизмерно опасан по духовно здравље вашег народа“ (Рајс, 2008, стр. 87). Колико је овај искрени србољубац био у праву и колико је био далековид најбоље потврђује ово време – невреме у коме се данас Србија помела, највише управо заслугом таквих „интелектуалаца“, којима ништа није свето, а понајмање отаџбина, који су себе прогласили елитом уз свесрдну (и финансијску, и медијску, и политичку) подршку својих ментора са Запада, и који су се као Јуда продали за шаку сребрњака, а заузврат пљују по својој домовини. Сличну констатацију износи и Милан Брдар у књизи са алегоричним називом *Хроника разорене Троје* (наравно, Троја је у овом модерном времену Србија). Брдар скреће пажњу да „имамо интелигенцију која није утемељена ни у чему, која напротив, презире што је српско“ (Брдар, 2012, стр. 148), додајући да се „ми стидимо да употребимо придев ‘српски’“ (Исто, стр. 188). Аутор као пример наводи синтагме „Влада Србије“ или „Војска Србије“, које ће се хиљаду пута поновити у неком тексту или у истој вести, а да се ниједном неће рећи „српска влада“ или „српска војска“. „Интелектуална елита, генерално и декларисано – неће да буде српска. Она, у ствари, кад год да говори, не може да изговори придев ‘српски’, и не може ништа да изговори без аутошовинизма“ (Брдар, стр. 390).

Мала, али непокорна, барем до сада, Србија од стране западних земаља и даље се разбија, расрбљује путем подстицања отвореног и камуфлираног сепаратизма, како би се свела на границе „београдског пашалука“ и тиме онеспособила за будући отпор. Са давањем независности Косову, разбијање Србије није завршено, па се отворено подржавају сепаратистичке снаге у Војводини, Санџаку, тзв. Прешевској долини, Неготинској крајини... „Оно што је започето 1999. године у облику ‘демократије бомби’ и варварства над Србијом“, наставља се камуфлираном „диктатуром са осмехом“ (Р. Пит), односно псеудоморфозом свести. Системски се стеже омча око врата Србије константним уценама и притисцима, уливањем страха, подстицањем сепаратизма, присуством у свим државним институцијама западних „саветника“

(контролора – „агената утицаја“), контролом медија, а посебно подмићивањем и контролисањем дела политичке, економске и интелектуалне тзв. елите. У кризним временима за српски народ, као по неком правилу (да ли и по нечијем налогу), опет дижу главу разни „европејци“, који би по сваку цену да Србију увуку у Европу, а највише по цену самозаборава. Све реформе које се у Србији раде, након „демократске револуције“, од реформе војске, судства, здравства, образовања и културе уз инструментализацију већег дела НВО (које су у улози „тројанског коња“ и у функцији „великог брата“), јесу, како примећује Љубиша Митровић, наставак агресије на Србију, а све „са циљем деструкције друштвене свести и „припитомљавања“ становништва за добровољну окупацију и реколонизацију од стране нових господара“ (Митровић, 2009, стр. 201).

КА ЗАКЉУЧ-
КУ

Сведоци смо једне свеобухватне акције: под лозинком „уласка у Европу“ врши се „превредновање“ читаве наше друштвене заједнице – њене свести и њених институција. Оно што посебно брине јесте чињеница да нико нема јасну представу о последицама започетих реформи и куда ће нас одвести ове промене. У овом часу, налазимо се под притиском највећих и економски најмоћнијих држава Запада, које не признају ништа друго осим властитих интереса; у склопу тих њихових „интереса“ мале земље и народи не постоје; они су колатерална штета историје, и те мале земље и ти мали народи треба да се претопа у обезличеност. Таква позиција управо је она коју је још раније предосетила И. Секулић и коју описује у есеју „Балкан“ у поглављу „Злата немамо, велике индустрије за конкуренцију немамо; мистицизма и опсене величине немамо. Остаје нам концентрација духа и памети, и дисциплина морала. Стара наша косовска метафизика. Имамо да се усредсредимо у бићу, језику, моралу и Богу. Јер, то су ствари са којима се остаје после ратова, победа и пораза“ (Секулић, 2003, стр. 61). Један од врхунских познавалаца дела Црњанског, З. Аврамовић, упозоравајући да је заборав један од великих противника будућности, указује на чињеницу да је Милош Црњански још 1930. препознао и указивао на негативно политичко мишљење дела Европе према српском народу и да у том смислу Црњански закључује: „За нас она никада није имала те симпатије, наш народ је све стварао у кукњави, у грозоти, у ужасним жртвама. И скоро никада није чуо добре речи. Када би се, додаје писац, „скупило све оно што је говорено у иностранству о нашем народу... то би

био документ који данас не би могао да се слуша без гађења“ (Аврамовић, 2009, стр. 13).

Јединство народа, пре свега, огледа се у саборности, самодисциплини, скромности и пожртвовању, а тога нема без колективног мита. Сада када се налазимо у средишту најдубље кризе у којој се српски народ нашао (криза на грчком значи суд, али и раскршће, док је кинези тумаче као опасност и добру прилику), то је прилика да трезвено промислимо пут којим идемо, да на раскршћу вера, вредности и путева на које нас је судбина (Бог) поставила донесемо суд о даљем путу, односно искористимо добру прилику која нам се изнова нуди. Алтернатива је тотални самозаборав, духовна смрт и даље тоњење у безличност новог светског поретка, даље урушавање српске државе и нације. Правићи паралелу између некадашње муратовске и савремене натопаковске тираније, митрополит црногорско-приморски Амфилохије закључује: „Муратовска тиранија је посјекла златну главу Лазареву; натопаковска тиранија обнавља султан-муратовски злочин“ (Радовић, 2013, стр. 23). Али, истовремено поручује „да не да Бог, да се нађе неко из Српског рода да буде саучесник те тираније и обезглављивања Србије“ (Исто, стр. 23). Тренутна политичка ситуација у којој се српски народ налази је поразна. Околни народи присвајају српску историју и културу, мењајући прошлост. Суштина је схватити да прошлост – историја није нешто што се не може присвојити и постати туђе, управо због тога што се све више указује да ништа није непредвидљивије него прошлост, односно да узрок друштвених процеса више није сувишно тражити у прошлости. За нас је најопаснија теорија да нам спаса нема и да морамо пропасти, да је све узалуд и да нам ништа не вреди. Таква ситуација води у панику, резигнацију, летаргију у којој све већи број људи, а потом и држава, самоубиство види и као излаз и као решење. Народна мудрост, у време ропства под Турцима, изрекла је и у аманет српском роду оставила императив: Иако смо изгубили царство, Душе своје губити немојмо! (Из народне песме „Турци не даду пити у славу Божију“). Данас, када све више упадамо у ново ропство, немојмо заборавити овај императив и изневерити своје претке. Нација која се одрекне своје прошлости, народ који дозволи да га раскорене, обезбедио је сигуран пут – пут у понор. Арчибалд Рајс, Србин (не по рођењу, већ по опредељењу), веровао је у будућност нашег народа, али верујемо ли ми?

- ЛИТЕРАТУРА Аврамовић, З. (2009). *Родомрци*. Београд: Институт за политичке студије.
- Амфилохије, Р. (2011). *Часни крст Христџов и Косовски завей*. Београд-Цетиње: Светигора.
- Амфилохије Р. (2013). На распећу милион хришћана – од Косова до Египта. *Печай* др. 288, 23.
- Бандић, Д. (1990). *Царсџво земаљско и царсџво недеско*. Београд: Библиотека XX век.
- Бауман, З. (2009). *Флуидни живоџ*. Нови Сад: Mediterran Publishing.
- Берк, Е. (2001). *Размишљања о револуцији у Француској*. Београд: Филип Вишњић.
- Бела, Р. Н. (2003). *Појажен завей*. Београд: Библиотека XX век.
- Брдар, М. (2012). *Хроника разорене Троје, 1–2*. Књига. Крагујевац-Бачка Паланка: Центар слободарских делатности – Логос.
- Булгаков, С. (1991). *Православље*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Гавриловић, М. (2015). *Народни џуџ: одабрани сџиси*. Нови Сад: Artprint media.
- Голубовић, З. (1999). *Ја и друџи. Анџројолошка исџраживања индивидуално и колекџивноџ ценџиџиџеџа*. Београд: Република.
- Голубовић, З. (2003). *Изазови демократиџе у савременом свеџу*. Пожаревац: Центар за културу.
- Дворниковић, В. (1990). *Караџиеролоџија Јуџословена*. Београд: Просвета.
- Ђоровић, Б. (2015). Демографски инжењеринг, стварање Новог Блиског Истока и демонтажа Србије. *Печай*, 382.
- Ђеротић, В. (2004). *Вера и наџија*. Београд: Ars Libri.
- Ђеротић, В. (2004). *Несџаје џаџриџархално друшџиво*. Подгорица: Дан.
- Јовановић, Б. (2009). Традиџија у светлу промена. *Национални инџерес*, 3, 99–110
- Јовановић, Б. (2014). *Памћење и самозаборав*. Нови Сад: Орфеус.
- Јовановић, С. (2006). *Поруке*. Београд: Службени гласник.
- Липовецки, Ж. (2008). *Парадоксална срећа, Оџлед о хиџерџоџрошачком друшџиву*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књиџарница Зорана Стојановића.
- Милосављевић, Љ. (2014). *Вићења и слушње*. Ниш: Филозофски факултет.

Митровић, Љ. (2009). *Транзиција у периферни капитализам*. Београд: Институт за политичке студије.

Павловић, М. (1991). *Глобализација и регионални културни идентитети, Појмовно-методолошки оквир проучавања етничког идентитета Срба*. Београд: Батиња.

Секулић, И. (2003). *Балкан*. Београд: Алеф.

Смит, А. (1998). *Национални идентитети*. Београд: Библиотека XX век.

Самарџић, С. (1990). *Косовско опредељење*. Београд: Српска књижевна задруга.

Самарџић, С. (1989). *Идеје за српску историју*. Београд: Југославија публик.

Рајс, А. (2008). *Чујте Срби, чувајте се себе!* Београд: Београдска књига.

Хантингтон, С. (1998). *Сукоб цивилизација*. Подгорица: ЦИД.

Huizinga, J. (1977). *Homo ludens*. Zagreb: Matica hrvatska.

PETAR M. ANĐELKOVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

DE-SERBIANISING OF SERBIAN NATION
AND CHANGE OF IDENTITY IN A GLOBALIZED SOCIETY

One of the terms of preserving the identity of each community is the continuity of cultural heritage, that is, to have an aware and active attitude towards the tradition which confirms what is unchanging and permanent. Discontinuities, which Serbian people have often suffered as a result of ideological and political manipulation, brought about personal and collective oblivion and abolishing of its own identity. In severe and unfavorable historical circumstances, under compulsion and indoctrination, Serbs were forced to accept another religion that led to de-serbianising, which in most cases resulted in the Serbs becoming members of other ethnic and national communities. This process of Serbian compliance then led to this oblivion, happening mostly as an act of coercion and blackmail, aimed at preservation of bare physical existence. What is happening today, in a globalized society, has a completely different character. With the intention of enforcing the Serbian sovereignty to accept its subordination to the West in the context of the global

system, all relevant national institutions are destroyed. In addition, factors of collective national identity were compromised, thus performing a de-serbianisation which leads to the change of identity. Of course, if we neglect ourselves, if we strive to change our identity by negating what we have been, we will not become someone else, but we will annul the one thing that denotes us. The national wisdom, at the time of slavery under the Turks, pronounced and gave the Serb ancestor an imperative: even though we have lost the empire, we will not lose our souls! (From the folk song, the Turks will not drink to the glory of God). Today, when we are increasingly embroiled in new bondage, let us not forget this imperative and fail our ancestors. A nation that renounces its past, a nation that lets it be forgotten, is on a sure path into the abyss.

KEYWORDS: Globalisation; Serbia; national identity; de-serbianising.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).